

- опанування нових підходів і навичок управління;
- наявність потреби безперервної самоосвіти і саморозвитку;
- ознайомлення з досвідом наукових шкіл управління;
- уміння управляти собою;
- створення концепції і методів управління навчально-виховного закладу, прогнозування перспективи розвитку закладу;
- оволодіння сучасними управлінськими методиками;
- переоцінка свого потенціалу з метою його зростання;
- підвищення вимог до управлінського персоналу, його професіоналізму;
- навчання та підготовка з огляду на зміни в освіті;
- уміння самоорганізуватись за умов самоуправління, саморозвитку управлінців тощо.

**Висновки.** Отже, навчальний заклад потребує нового керівника з людськими і професійними якостями, стилем управління. Важливу роль у процесі підготовки як діючого, так і майбутнього керівника до управління якістю освіти відіграє творча організація самоменеджменту, яка мотивує управлінців до переосмислення свого професійного кредо, до уточнення своєї позиції в процесі розвитку навчального закладу, до свого професійного самовизначення в нових соціально-економічних умовах. За правильної організації самоменеджменту керівник випрацьовує певні, властиві йому підходи до створення програми свого професійного саморозвитку, визначає основні етапи роботи з підвищення своєї професійної управлінської компетентності, створює педагогічному і учнівському колективам умови, необхідні для підвищення якості освіти в навчальному закладі.

#### **Література**

1. Калініна Л. Теоретичні підходи до управління навчальним закладом / Л. Калініна // Директор школи. – 2004. – № 9.
2. Капустина З.Я. Учимся рационально управлять рабочим временем / З.Я. Капустина // Директор школы. – 2004. – № 10.
3. Ковальчук В. Потреба в мотивації творчого потенціалу / В. Ковальчук // Управління освітою. – 2008. – № 21.
4. Лукашевич М.П. Теорія і практика самоменеджменту : навч. посіб. / М.П. Лукашевич. – К. : МАУП, 1999. – 360 с.
5. Тимошко Г. Організація самоменеджменту в процесі підготовки керівника ЗНЗ до управління якістю освіти / Г. Тимошко // Освіта і управління. – 2007. – Т. 2. – № 1.

ЗЕЛЕНСЬКА О.М.

## **ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВНЗ**

Глибокі зміни у суспільстві, зумовлені процесом глобалізації, а також науково-технічною революцією, не могли не вплинути на сучасну військово-професійну освіту. Майбутня професійна діяльність випускників

ВВНЗ, пов'язана з виконанням миротворчих операцій під егідою ООН, участю в роботі багатонаціональних штабів, військових навчаннях у рамках програми “Партнерство заради миру” сумісно із Північноатлантичним союзом, військово-дипломатичним корпусом тощо, вимагає міжкультурного спілкування. Без продуктивної комунікації стає проблематичним оперативний обмін інформацією, координація дій, досягнення взаєморозуміння, вироблення оптимальних і взаємоприйнятних військово-організаційних, військово-технічних і військово-інженерних рішень.

У світлі цього провідним завданням військово-професійної освіти постає не тільки формування професійних знань, умінь і навичок, а й підвищення професійної компетентності випускників вищих військових навчальних закладів. Важливою складовою професійної компетенції військових фахівців є здатність спілкуватися, використовуючи різноманітні засоби комунікації для вирішення професійних завдань в умовах поширення міжнародних зв'язків. Зазначені вище вміння забезпечуються полікультурною компетентністю майбутніх військових фахівців, набуття якої можливе лише за умови сформованості в них культури іншомовного спілкування, зокрема професійного.

Актуальні проблеми розвитку культури міжкультурного спілкування знайшли своє відображення у працях як зарубіжних авторів (J.A. Banks, M. Cochran-Smith, J. Gay, G. Gay, W. Fox, T. Howard, T. Lucas, A. Vitlegas), так і вітчизняних науковців (І. Зязюна, І. Родигіної, В. Сагарди, М. Стельмаховича, Г. Філіпчука та інших).

Питанням іншомовного професійного спілкування присвячені дослідження Т. Брік, О. Бордакової, В. Коккоти, М. Вятютнева, Н. Геза, І. Зимньої, О. Петрашук, С. Ніколаєвої, О. Молокович, Н. Гутарьової, О. Фадейкіної, Н. Лаврової, В. Черевко, Н. Завіниченко, М. Заброцького, С. Максименко, L. Vachman, A. Palmer, J. Oller та інших науковців.

Проблема формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів вирішувалася як на нормативно-законодавчому (наказ Міністра оборони України “Про затвердження Концепції навчання іноземних мов у військових навчальних закладах Міністерства оборони України” від 09.06.1998 р. № 229, Положення про Навчально-науковий центр мовної підготовки Збройних сил України, Interpretation of STANAG 6001), так і на науково-практичному рівнях (О. Лагодинський, Г. Попова, О. Фадейкіна).

Проте проблема формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів, уточнення сутності та визначення структури цього феномену ще не здобула глибокого теоретичного обґрунтування. Адже саме полікультурна компетентність курсантів ВВНЗ передбачає їх готовність до подолання труднощів у комунікативних та інших формах взаємодії з представниками різних культурних спільнот у процесі навчальної та майбутньої професійної діяльності.

*Мета статті* полягає у вивченні можливостей навчального процесу в рамках вищих військових навчальних закладів щодо формування полікультурної компетентності майбутніх військових фахівців.

На попередніх етапах дослідження полікультурна компетентність була визначена нами як інтегративна властивість особистості, що виражається через наявність у ній сукупності об'єктивних уявлень і знань щодо певної етнічної культури та реалізується через уміння, навички, моделі поведінки та ціннісні настанови, що сприяють ефективному взаєморозумінню та взаємодії в умовах полікультурного середовища.

На основі аналізу наукових праць М. Голованя, І. Родигіної, В. Сафонової, П. Сисоева [5] ми встановили, що полікультурна компетентність як інтегративне особистісне утворення включає в себе сукупність когнітивного, діяльнісного, емоційного та ціннісного компонентів.

Так, когнітивний компонент у структурі полікультурної компетентності майбутнього військового фахівця включає такі складники: знання культури, історії, географії, побуту та звичаїв іноземних країн; усвідомлення себе полікультурним суб'єктом у рідному середовищі, визначення свого місця, ролі, значущості, відповідальності у глобальних загальнолюдських процесах; розуміння власної відповідальності за мир і життя населення Батьківщини та всього світу; усвідомлення самотності та рівноцінності різних культур, виявлення культурної спільності між представниками різних культурних груп іноземних країн з метою розширення рамок власної групової належності за політичними межами України; розуміння, що групова належність може варіюватися залежно від контексту комунікації та інтеракції; шанобливе ставлення до культурної спадщини людства; розуміння важливості збереження і примноження культурних здобутків і цінностей; неупереджена позиція в оцінюванні представників інших культур, їх національно-психологічних особливостей; поінформованість щодо предмета комунікації та можливості його реалізації у спілкуванні, що забезпечує здатність військових фахівців успішно здійснювати військово-професійну діяльність; знання лексичної, граматичної, фонетичної систем іноземних мов та володіння нормами їх застосування, мовними засобами щодо породження і розпізнавання тексту; володіння екстралінгвістичною інформацією, у тому числі й культурно-країнознавчими відомостями.

Сформованість полікультурної компетентності у курсантів ВВНЗ на діяльнісному рівні передбачає наявність у них таких умінь, здібностей і навичок, як: вмотивовані вміння взаємодії з представниками інших культур; впевненість у собі та своїх силах для здійснення цілеспрямованої комунікації; уміння допомогти співрозмовнику підтримати спілкування, здатність поставити себе на його місце; здатність впоратися із ситуаціями, що виникають у разі нерозуміння партнерів по спілкуванню; уміння досягти взаєморозуміння, вийти з важкого у мовному сенсі становища; здатність до спілкування в різноманітних комунікативних ситуаціях, здійснення мовленнєвої діяльності відповідно до мети комунікації, свідомого вибору форм, типів мовлення тощо; ініціювання та активна участь у діях проти

культурної агресії, дискримінації, вандалізму; уміння сприймати й передавати інформацію, здійснювати позитивну самопрезентацію; володіння способами формування та формулювання думок за допомогою мови та вміння використовувати такі способи у процесі сприйняття і породження мовлення; здатність отримувати, переробляти і передавати іншомовну інформацію у процесі міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Полікультурна компетентність тісно пов'язана з емоційно-вольовою сферою особистості, що знаходить відображення в наявності у майбутніх військових фахівців умінь сприймати й передавати позитивні емоції, прагнення до постійного акумулювання традицій світової культури, а також здатності до емоційного й тактовного відгуку за виклики, інтереси і вчинки людей інших культур і народів; подолання негативних тенденцій, властивих своїй культурі, національному менталітету, упереджень, зниження власної напруженості та напруженості оточення у взаємодії.

Полікультурна компетентність особистості означає також сформованість у неї таких цінностей, як терпимість, толерантність, плюралізм, сприйняття компромісу як основи співіснування та співпраці в полікультурному суспільстві,

Як зазначають науковці (Р. Арцишевський, Т. Брик, І. Родигіна та інші), полікультурна компетентність курсантів може бути сформована під час вивчення різних навчальних дисциплін як природничо-наукового, так і суспільно-гуманітарного циклів. Так, у вивченні природничо-наукових дисциплін полікультурна компетентність курсантів може бути сформована через використання таких форм, засобів і прийомів навчальної діяльності: використання біографічних відомостей та відомостей про внесок учених – представників різних національних культур, зокрема вітчизняних, у розвиток науки, інформація з історії фізичних, математичних, хімічних відкриттів, щодо сумісних та паралельних відкриттів учених у сфері науки і техніки (теорема Остроградського – Гауса, закон Бойля – Маріотта, метод Рунге – Кутта, історія винаходу радіо російським вченим А. Поповим та італійським вченим Марконі); застосування зарубіжної та вітчизняної художньої літератури для ілюстрації конкретних природничо-наукових явищ, що вивчаються, для пояснення їх сутності, формулювання якісних та кількісних завдань для визначення наукової обґрунтованості тексту; використання як наочних засобів портретів видатних учених, картин відомих художників, що ілюструють ті чи інші наукові явища; наведення історичної інформації щодо розвитку наукових знань у різних країнах; використання елементів народознавства, країнознавства; наведення конкретних прикладів, що ілюструють сучасне економічне та політичне становище у світі та вплив на нього нових досягнень науки й виробництва, воєнних дій у гарячих точках; розв'язання експериментальних задач, які підтверджують результати дослідної роботи та відкриття вчених-фізиків, математиків, хіміків тощо; вирішення завдань історико-культурного, екологічного змісту; проведення інтегрованих занять викладачами як природничо-наукових, так і суспільно-гуманітарних дисциплін, висвітлення зв'язку між природничо-науковими і



суспільно-гуманітарними дисциплінами, реалізація міжпредметних зв'язків; проведення позанавчальних заходів, фізичних, математичних, хімічних тощо тижнів, вечорів із залученням інформації, пов'язаної з розвитком культури, мистецтва та впливом науки і техніки на цей розвиток, і навпаки; характеристика значення конкретних фізичних і хімічних явищ та відкриттів у повсякденному житті і майбутній професійній діяльності, висвітлення позитивного значення науки, а також розкриття її негативного впливу на розвиток цивілізації, характеристика нерозривного зв'язку природи та культури; використання завдань, спрямованих на формування здорового способу життя [4, с. 55–62].

На думку вчених (Т. Бакка, І. Гейко [1], В. Конаржевська [2], П. Сисоева та ін.) значний потенціал змісту дисциплін суспільно-гуманітарного циклу щодо формування полікультурної компетентності курсантів можна використовувати шляхом: розкриття чинників консолідації українського полікультурного суспільства; наведення прикладів подібності та різноманітності, а також взаємодії національних культур у полікультурному суспільстві; наведення відомостей стосовно поліетнічного складу українського суспільства; розгляду значення та впливу історичних подій на розвиток суспільства, порушення проблеми історичної пам'яті; звернення уваги курсантів на архітектурне, образотворче багатство того чи іншого народу; екологічне виховання, на необхідність охорони довкілля, необхідність жити у гармонії з природою; використання інформації стосовно основних релігійних конфесій, наведення прикладів щодо опису релігійних ситуацій у рідному місті (селі), районі, області; надання відомостей стосовно прав національних меншин, наведення прикладів конфліктних ситуацій, що виникають на міжнаціональному ґрунті, та шляхів їх розв'язання; проведення інтегрованих занять, занять-екскурсій, зустрічей з цікавими людьми; рольових ігор, круглих столів з питань культури та мистецтва; застосування нетрадиційних форм організації навчальних занять, наприклад інтелект-шоу, "ерудит-коктейль", літературний салон, літературна вітальня, літературна конференція тощо; сприяння розвитку духовності курсантів через обговорення життєво важливих питань, явищ соціального, політичного, економічного, побутового буття.

**Висновки.** Процес навчання у ВВНЗ має значні можливості для формування полікультурної компетентності курсантів, зокрема, зміст дисциплін природничо-наукового циклу має неабиякий потенціал у формуванні загальнокультурної компетенції курсантів як важливої структурної складової їх полікультурної компетентності. Вивчення зазначених дисциплін сприяє формуванню в курсанта глобального, загальнопланетарного мислення, вихованню курсанта як "людини світової культури", подоланню культурних упереджень і стереотипів, запобіганню необ'єктивності в оцінюванні внеску вчених – представників різних культур і народів у розвиток науки і техніки.

Вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін орієнтує курсантів на розуміння полікультурності як суспільного явища, сприяють розумінню

самобутності і рівноцінності різних культур, що співіснують на теренах України та у світі в цілому, а також усвідомленню сутності національних відносин, причин виникнення міжнаціональних конфліктів, шляхів їх своєчасного вирішення.

Не применшуючи можливостей зазначених дисциплін у формуванні полікультурної компетентності курсантів вважаємо, що особливе значення у зазначеному процесі належить вивченню іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування та оволодіння культурою країни мови, що вивчається. Саме вивчення іноземної мови дає змогу ознайомитись з іншою етносоціальною культурою, з різними видами державного устрою, життям та побутом однолітків, усвідомити те спільне, що є в народів, які належать до різних культур.

Перспективи подальших досліджень полягають у теоретичному обґрунтуванні та практичному впровадженні до навчального процесу ВВНЗ технології формування ПКК курсантів ВВНЗ.

### **Література**

1. Громадянська освіта : книга для вчителя / Р.А. Арцишевський, Т.В. Бакка, І.М. Гейко та ін. – Л. : ТЕКА, 2002. – 158 с.
2. Конаржевська В.І. Формування критичного мислення майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В.І. Конаржевська. – Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2009. – 20 с.
3. Лагодинський О.С. Англomовна компетентність у мовленні як об’єкт кваліфікаційного тестового діагностування військових фахівців / О.С. Лагодинський // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. – 2007. – № 18–19. – С. 89–97.
4. Родигіна І. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. Родигіна. – Х. : Основа, 2008. – 112 с.
5. Сафонова В.В. Элективный курс по культуроведению США в системе профильного обучения иностранному языку / В.В. Сафонова, П.В. Сысоев // Иностранные языки в школе. – 2005. – № 2. – С. 10–16.

ЗУБЦОВА Ю.Є.

## **РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ**

Проблема патріотичного виховання як соціального явища цікавила людей з давніх часів. Патріотизм є невід’ємною складовою національної свідомості та самосвідомості і включає в себе прихильність і любов до місця народження та проживання, прояв громадських почуттів, любов до рідної мови, гордість за наукові й культурні досягнення, шанобливе ставлення до історичного минулого Батьківщини, прагнення побачити свою Вітчизну квітучою та заможною, а її людей – щасливими.

На сучасному етапі розробкою та обґрунтуванням організаційно-педагогічних засад громадянської освіти займаються П.В. Вербицька, Н.П. Дерев’янка, Т. Єлагіна, Ю.І. Завалевський, Л.О. Рехтета, М.В. Рудь,